

Враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що опанування співробітниками оперативних підрозділів ОВС сучасних можливостей виявлення осередків злочинного розповсюдження порнографії в мережі Інтернет, а також впровадження в практичну діяльність правоохоронних органів програмних комплексів спеціального призначення для пошуку порнографічних матеріалів та каналів їх передачі, значно підвищить ефективність протидії цьому ганебному явищу.

Одержано 31.10.2017

УДК 343.341

Лев Федорович ГУЛА,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального права і процесу

навчально-наукового інституту права та психології

Національного університету «Львівська політехніка»

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ГРУПИ

Ефективність у викритті та притягненні до кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних груп залежить від організації розслідування злочину та фіксації дій кожного співучасника. Злочинна група є нижчою ланкою в ієрархічній структурі злочинної організації, ліквідація якої спричиняє зруйнування злочинного утворення. Специфічність злочинів, які вчиняються організованими злочинними групами загалом, та їх окремих кримінальних проявів полягають не лише в їхніх криміналістичних особливостях, але й в методиці виявлення і розслідування вказаної злочинної діяльності [1, с. 13].

Розслідування злочинів, що вчиняють організовані злочинні групи, передбачає використання слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій у певному взаємозв'язку, у тих або інших комплексах. Саме комплексний підхід дає змогу виконувати завдання розслідування.

Під час анкетування слідчих працівників Національної поліції України, проведеного нами, було зроблено спробу з'ясувати, у чому полягають особливості проведення допитів членів організованої злочинної групи. Так, практичні працівники органів досудового розслідування вважають, що ці особливості полягають у специфіці предмета допиту (92 % опитаних), у відмові від дачі показань членами угруповання (96 %); в обранні особливої тактики допиту (тактичних прийомів) (88 %); в іншому (8 %).

Особливості допиту в провадженні про злочини, що вчиняють організовані злочинні групи, значною мірою зумовлені низкою обставин, які необхідно з'ясувати слідчому (предмет допиту). Водночас предмет допиту визначений предметом доказування в кримінальному провадженні. У провадженнях про злочини, вчинені організованими злочинними групами, особливості предмета допиту полягають саме у встановленні тих даних, що належать до групового суб'єкта злочину, групових дій, даних, що дають змогу не лише констатувати факт учинення злочину групою, а й отримати про неї максимально повне уявлення, індивідуалізувати роль і вину кожного з її учасників. Відповідно, важливо одержати відомості про організаторів і керівників злочинного співтовариства (групи), а від них – про цілі його створення, обсяг злочинної діяльності, його структуру, способи залучення нових членів, корупційні зв'язки тощо.

Формулювання предмета допиту має важливе методичне значення. У криміналістичній літературі було здійснено спроби щодо виокремлення типових обставин, що стосуються предмета допиту річ них учасників організованої злочинної діяльності.

Предметом допиту організаторів (керівників) злочинної групи вважає такі обставини: 1) у кого виник задум організації злочинної групи; 2) яка злочинна діяльність передбачалася; 3) хто є учасником злочинної діяльності; 4) які способи використовувалися у вчиненні злочинів; 5) чи брав участь у вчиненні злочину організатор; які його функції та ін. Дещо інші обставини названо стосовно предмета допиту виконавця: 1) у вчиненні яких злочинів брав участь допитуваний; 2) у чому полягали його дії; 3) хто був ініціатором злочинної діяльності; 4) як розподілялися ролі у злочинній групі; 5) чи здійснювалося планування злочинів; 6) як приховувалися злочини; 7) які стосунки в допитуваного і іншими учасниками групи; 8) чому вчинював злочини [2, с. 332–337].

Позиції авторів відображають приблизні переліки питань, що можуть бути порушені в процесі допиту. Справді, у процесі допиту з'ясовується чимало обставин, що пояснюють характер події, яка відбулася, її механізм, мотиви вчинення злочину, причетність певних осіб до злочинної події [3, с. 71–88].

Так, пропонується ставити питання за певною програмою: 1) для встановлення лідера організованої злочинної групи; 2) для встановлення ролі особи як активного учасника організованої злочинної групи; 3) для встановлення ролі особи як другорядного учасника організованої злочинної групи.

Зокрема, для встановлення лідера організованої злочинної групи необхідно вивчити такі питання: 1) хто розробляв плани злочинів,

розподіляв ролі інших членів організованої злочинної групи під час їх учинення; 2) хто виявляв ініціативу у вчиненні злочинів, змінював плани організованої злочинної групи в разі виникнення непередбаченої обставин; 3) хто розробляв серед членів організованої злочинної групи загальну лінію поведінки на слідстві на випадок затримання; 4) хто одержував найбільшу частку здобутих злочинним шляхом кошти, хто їх розподіляв; 5) хто з учасників організованої злочинної групи має злочинний досвід, організаторські здібності, схильність до лідерства, сильний характер.

Тактика допиту підозрюваних (обвинувачених) у розслідуванні злочинів, що вчиняють організовані злочинні групи, відрізняється і особливостями, і використанням специфічних тактичних прийомів. Важливим тактичним прийомом є пошук у ланцюзі обвинувачених (підозрюваних) «слабкої ланки». У криміналістичній літературі зазначено, що це можуть бути особи, які мають у групі незначне, підпорядковане становище, потрапили в банду через безвольність, матеріальну залежність від лідера, компромат. Цих осіб необхідно допитувати найперше, бо від них більш імовірно одержати правдиві показання. Якщо ми цих осіб мають вплив лідери групи або вони бояться, потрібно і пробувати роз'яснити неординарну роль лідера щодо втягування допитуємого в групу, прагнення лідера уникнути покарання шляхом перекладення вини, використовувати наявні внутрішньогрупові конфлікти.

Становить інтерес тактичний прийом допиту, заснований на використанні конфліктної ситуації між членами організованої злочинної і рупії. Такий конфлікт може бути додатково спровокований і слідчим. У точнішій групі можуть бути дві тенденції: 1) спрямованість на зміцнення стійкості й згуртованості її членів; 2) спрямованість на її роз'єднання та створення нового угруповання. Інша тенденція залежить від наявних суперечностей і конфліктів, підставами для виникнення яких можуть бути: невдоволення розподілом злочинних доходів; дискримінація з боку лідерів; невдоволення встановленими ними дисциплінарним порядком, системою покарань, спробами позбутися неугодилих осіб; підозри в утаюванні частини викраденого, претензії на ступінь наближеності до лідера, особисті неприязні стосунки, претензії окремих членів групи на лідерство; суперечності між «лідерами» і тими хто нещодавно вступив до угруповання; підозра у зв'язках її правоохоронними органами або конкурентними злочинними угрупованнями; протидія лідера прагненню завершити злочинну діяльність або, навпаки, бажання «відколотися» і створити власне злочинне угруповання та ін.

У процесі допиту членів організованої злочинної групи ефективними можуть бути: пред'явлення доказів, оголошення показань інших

осіб результатів слідчих (розшукових) дій, постановка різних запитань [4, с. 62]. Ці тактичні прийоми можуть набувати специфічного характеру. Зокрема, не слід пред'являти жодних доказів доти, доки допитуваний не буде допитаний щодо обставин, пов'язаних із цими доказами, а його показання – запротокольовано. До пред'явлення будь-якого доказу має бути забезпечений його «запас міцності» обмеженням можливості допитуваного будь-яким засобом згнати джерело доказів або безпосередньо доказ.

Список бібліографічних посилань

1. Белкин Р. С. Предмет, система и задачи советской криминалистики // Криминалистика : учебник / под ред. Р. С. Белкина и Г. Г. Зуйкова. М. : МВД СССР, 1969. Т. 1. 576 с.
2. Настільна книга слідчого / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2011. 736 с.
3. Якушин С. Ю. Тактические приемы при расследовании преступлений. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1983. 102 с.
4. Психологія слідчої діяльності : навч. посіб. / В. Г. Андросюк, О. М. Корнєв, О. І. Кудерміна та ін. ; за заг. ред. Л. І. Казміренко. Київ : Прав. єдність, 2009. 200 с.

Одержано 21.11.2017

УДК 35.746.1

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Функціонування системи контролю за станом охорони державної таємниці повинне базуватися на певних принципах і, перш за все, на загальних принципах управління, які є основою функціонування даної системи. Водночас, цей вид діяльності має відповідати спеціальним принципам, характерним лише для конкретного виду управлінської діяльності.

Задекларовані принципи забезпечують прозорість системи, її визначеність, напрям розвитку, а також готовність суб'єктів системи функціонувати і взаємодіяти відповідно до затверджених правил. Законодавчо затверджені та соціально схвалені принципи призначені підвищувати ефективність дії кожного елементу та всієї системи в цілому.

Принцип (від латинського *principium* – початок, основа) – це основне вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки, світогляду,